
Urbana Prenova

Source: *Urbani Izziv*, No. 16/17, PRENOVA (oktober 1991 / October 1991), pp. 1-3

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180560>

Accessed: 03-10-2018 13:11 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Urbana Prenova

Urbana prenova je velika pojmovna sintagma poltretjega desetletja načrtovanja in urejanja mest, ki je za nami. Uveljavila se je v vsem razvitem svetu, iz različnih pobud in potreb, pri nas pa se ob odsotnosti normativne urejenosti uveljavlja v taki meri, ki omogoča in terja izmenjavo izkušenj in kritično analizo.

Ob pripravljanju tematske številke o urbani prenovi se je še enkrat pokazalo, da gre hkrati za zelo širok pojem in za zelo široko dejavnost: na eni strani se stika s posamezno zgradbo, ki tvori mesto ali naselje, z ulico ali nasadom, na drugi pa zadeva preobrat v strategiji planiranja in graditve mest ter urejanje prostora. Ob tem imamo še prenovu podeželja in prizadevanja za ohranitev arhitekturne identitete vasi oz. značilnosti naše kulturne krajine. Z različnimi vidiki prenove nasploh in urbane prenove še posebej se dograjujejo načela konzervatorskega dela, vpeta med mednarodne deklarativne listine in pragmatično prakso ob pritisku procesa modernizacije na vseh področjih stavbne in mestne infrastrukture ter dejavnosti in soritev v našem bivalnem okolju. Prispevki v tej številki so odziv na vabilo v prejšnji, vendar je v glavnem prišlo do vsebinskega razpona. Zaradi tega se prispevki sicer dotikajo številnih točk zelo širokega razpona prenovitvene problematike, ne morejo pa zadostiti pričakovanj glede celotnega vsebinskega diapazona ...

Zanimivo je, da se ob prenovi kot praksi uveljavlja tudi prenova kot paradigma, pa čeprav še vedno brez celovitih in/ali specifičnih zakonodajnih in strokovno-tehničnih opredelitev oz. standardov. Ta okoliščina nas potrjuje v prepričanju in pričakovanju, da se bo prenova še naprej razvijala (tudi) organsko ("življenjsko") in bo rasla iz avtentičnega vira lokalne samouprave in državljske pobude. Mimo konkretnih primerov, dokumentiranih v pričujoči številki Urbanega izziva, so tudi primeri Radovljice in Tržiča, Slovenj Gradca in Ptujca, obalnih mest in še in še. Je pa tudi primer Poleja v Stari Ljubljani in podobnih revitalizacij historičnih jeder naših mest.

Urbano prenovu bi morali vsekakor ugraditi v novo urbanistično strategijo naših mest, pri sestavljanju novih zakonskih predpisov pa jo normativno povezati z učinkovito prakso urejanja prostora in graditve naselij. Pojmovanje in praksa prenove sta pri nas že prešla od skrbi za arhitekturno dediščino na ravni spomeniškega varstva v bolj ekološko in "reciklažno" fazo. Vse kaže, da se je to zgodilo (ali se dogaja) zaradi potrebe, da z ustrezno prenovu izboljšamo bivalne razmere in uporabno vrednost stanovanjskih in drugih zgradb, nastalih v davnih stoletjih pa tudi med obema svetovnima vojnama in po osvoboditvi leta 1945, zgradb, ki so bile v slabem stanju zaradi starosti ali pa zaradi zasebne stavbinske špekulacije pred vojno ali omejenih tehnoloških in ekonomskih možnosti po njej.

Enostranski poudarek na množični graditvi stanovanjskih zgradb ("blokovi") in naselij ("sosesk"), zlasti med drugo polovico 50. in začetkom 80. let je uplival na omejene možnosti za vzdrževanje objektov pa tudi za obnavljanje ("sanacijo") historično in spomeniško pomembnih delov stanovanjskega (in sploh stavbnega) fonda. Seveda so bili vzroki za slabo vzdrževanje še drugje, ne nazadnje v generičnih slabostih "družbene lastnine", v nizkih najemninah ipd. Tudi znatnega denarja, ki se je zbiral v osredotočenih stanovanjskih skladih, ni bilo mogoče uporabljati za prenovu, čeprav smo nekateri opozarjali, da so dohodki, ki so bili ustvarjeni v starih jedrih mest, pomagali pri graditvi novih sosesk in da bi bilo zdaj prav, da dohodki iz novih delov mest pomagajo prenoviti historična jedra.

V evropskem in svetovnem merilu so obstajale še druge pobude za organizirano prenovu mest. Po eni strani se je prenova navezovala na obnovo v vojni porušeni mestni četrti ali celo celih mest, (Varšava, severozahodno obrobje Evrope, nemška in angleška mesta itd.), po drugi strani pa je eksplozivni porast števila osebnih motornih vozil in prometa sploh terjal (velikokrat napačne) gigantske posege v obstoječe tkivo mest. V ZDA so z mestno prenovu ("urban renewal") poskušali v okviru federalnih finančnih programov preseči grobost in enostranskost prometnih rekonstrukcij ali ekonomsko pridobitno zastarelost rabe mestnih površin.

Ob pisanju vvodnih misli za našo tematsko številko mi misel uhaja k začetkom prenove pri nas in k nekaterim zanimivim okoliščinam, ki so uplivalo na razvoj sorazmerno kompleksnih pristopov k prenovi, ki jih vidimo že v drugi polovici 50. in v začetku 60. let. Pri tem naletimo na razmišljanja in dejavnost Marjana Mušiča, ki je s svojim pedagoškim in praktičnim delom položil solidne temelje urbane prenove pri nas, tako na pojmovnem in metodološkem področju, kakor tudi glede tehničnih napotil za arhitekturno prakso. Ne gre pozabiti, da so njegovi prvi obširnejši in v načelih dosledni teksti v pravilnem vrednotenju naše stavbne dediščine nastali že v letih 1939 in 1940, nekaj tega pa je bilo objavljeno v takrat napredno usmerjeni reviji Sodobnost. Že leta 1947 je izšla nadvse pomembna knjiga Obnova slovenske vasi in sicer pri Mohorjevi družbi v Celju v velikanski nakladi okrog 50.000 izvodov. Dalje je

100% recycled paper 100% recikliran papir aus 100% Altpapier

prav, da opozorimo na zelo odmeven pionirski sestavek v reviji *Arhitekt* leta 1952, objavljen pod naslovom *Vprašanje rekonstrukcije in regeneracije naših mest*. (Dobrišen del teh besedil, nekaterih v razširjeni, prečiščeni in aktualizirani obliki, je bil zbran v knjigi Marjana Mušiča *Arhitektura in čas*, ki je izšla pri založbi Obzorja v Mariboru 1963).

Prof. Mušič, ki je skrbno spremljal razvoj Urbanističnega inštituta, je njegovim mladim sodelavcem nudil dragoceno pomoč pri obnavljanju stavbne in naselbinske dediščine pri njegovih konkretnih raziskovalnih in projektanskih nalogah. Svoj temeljni metodološki postulat je gradil postopno in ga končno teoretsko formaliziral v obliki, ki je bila s sodelovanjem podpisanega predstavljena na odmevnem simpoziju konservatorjev in urbanistov Jugoslavije v Splitu, v začetku 60. let. Predlagana metodična sekvenca se glasi:

- (1) regionalni in dolgoročni, (širši) pristop k vsaki nalogi urbanističnega planiranja in graditve;
- (2) sistematična valorizacija razvojnih možnosti in urbanistično arhitekturnih oz. krajinskih kvalitiet;
- (3) izgradnja novih delov naselij;
- (4) asanacija in regeneracija historičnega jedra (ali historičnih delov) naselja.

Metodologiji urbane prenovе je veliko prispevala tudi umetnostno zgodovinska in konzervatorska šola dr. Franceta Steleta, ki jo, razširjeno s svojimi izvirnimi spoznanji nadaljuje prof. dr. Nace Šuni, ki je med drugim tudi avtor prve kompleksnejše knjige - priročnika o metodiki prenovе...

Ob priložnosti, kakršna se mi ob pisanju tega uvodnika nudi, bi rad omenil še dvoje historiografsko zanimivih podrobnosti. Prva je dolgoletni obstoj Zavoda za ureditev stare Ljubljane, ki je pod vodstvom Marjana Kolariča obravnaval prenovo historičnega jedra mesta v širšem, tudi razvojnem, urbano-ekonomskem in stavbnoekonomskem ter gradbenotehničnem pogledu, predusem pa je spomeniškovarstveni problematiki in dejavnosti dajal nadvse primeren organizacijski okvir. Kot pri mnogih drugih rečeh se je tudi v tem primeru pokazalo, da je po letih uspešnega dela in "srečnega spleta okoliščin" prišlo do svojevrstne degradacije in zaradi tega tudi do izgube relativne prednosti, ki je ljubljansko spomeniško prenovo nekoč uvrščala na visoko mesto v tem delu Evrope.

Drugo podrobnost ilustriram s faksimilom pisma, s katerim mi je Marjan Mušič odgovoril na vprašanje v zvezi s pripravo terminološkega slovarja, ki je nastajal v UI pod vodstvom prof. Ive Železnikar. To naj bo tudi evokacija izrazoslovnih dilem, ki so značilne za pionirske čase neke vede ali dejavnosti. Pismo je nastalo deset let po že omenjeni, v *Arhitektu* objavljeni razpravi, iz katere zdaj povzemam prve tri odstavke, ki zaokrožajo predstavitev Mušičevega prispevka k razvoju naših pogledov in urbano prenovu.

V zvezi z regulacijskimi načrti, ki na podlagi posebnih ekonomskih, socioloških, tehničnih in drugih problemov arhitektonsko oblikujejo načrtni razvoj naših mest, pripada zelo važno mesto regeneraciji naselij. Do malega vsa mesta na Slovenskem so zgodovinske tvorbe in so zato pač nastajala in se razvijala v povsem drugačnih razmerah kakršne so danes. Zato je razumljivo, da v marsičem ne ustrezajo več sodobnim, kaj šele prihodnjim potrebam. Še manj pa se morajo takšna, kakršna so, s pridom vključiti v načrtni razvoj naših mest.

Zato je razumljivo, da se moramo poglobiti v vprašanja regeneracije naših mest, če nočemo, da bo življenje v njih hiral in bo hromel s tem tudi zdrav načrtni razvoj. Daleč smo od mnenj, ki so jih izrekli marsikod v prvih letih po osvoboditvi, češ da je treba izvesti kirurgično asanacijo in stara mestna jedra v celoti ali delno porušiti; daleč tudi od ozkosrčnih pogledov, da je potrebno vse tako, kakor je, ohraniti in obravnavati mesto le konservatorsko. V polni meri se zavedamo, da so historična mesta opravila in še opravljajo ogromno nalogo ter da morajo pri pomanjkanju novih mestnih predelov prevzeti še mnogo večjo obremenitev, kot so jo kdajkoli prej imela. Promet v njih se je povečal in kompliciral, povečala se je gostota prebivalstva in kriza, ki traja vsaj že pol stoletja, je dosegla vrhunec. Tudi ko bodo zgrajeni novi mestni predeli in bo prometno ožilje izvedeno, kakor zahtevajo sodobne potrebe, bo vendar regenerirano staro mestno jedro obdržalo upravičenost do obstoja in bo postalo dragocena organska sestavina nove, načrtno, racionalne mestne tvorbe.

Problemi regeneracije so kompleksni. Nanašajo se na čisto zelo zamotane rešitve prometa, na gradbeno in komunalno-tehnično ter na higiensko sanacijo, na funkcionalno preoblikovanje historičnih področij in končno na občutljivo vprašanje spomeniškega varstva v najširšem in najglobljem pomenu besede. To slednje zahteva obsežno znanje, zrelo gledanje, mnogo obzirnosti in prožnosti. Šele ko je vsa ta analiza skrbno opravljena in zelo nazorno prikazana, se loti arhitekt-urbanist kreacije lepote oblikovane sinteze.

Dragi Braco,

predsem te prosim, da mi oprostiš zaradi zamude. Moji komentarji ne bodo neoporečni v pogledu objektivizacije definicij, ker mi ni dopuščal čas, da bi se zargledal po tourstnih enciklopedijah in slovarjih, predvsem italijanskih, francoskih, angleških in drugih. Tudi mi ni uspelo, da bi našel ono stez ničlo vini, "l'edro" in "dele arte", v katerih so obravnavani ti problemi iz italijanskega regenerativnega urbanega področja (če se ne varam za Genovo in Venecijo). Kolikor se spominjam definirajo Italijani ta kompleksna prizadevanja z: asanacija, regeneracija in rekonstrukcija. V teh treh smereh je izražena tudi vsebina po diferenciranih področjih. Prvotni pojem "asanacija" ali "sanacija" je postal spričo zahtevnosti problemov preohlapien (preozek) in je v skrajni formulaciji zadobil svoj ožji pomen.

1. Sanacija ali asanacija? Osebnost bi se odločil za asanacijo, čeprav trenutno ne vem v čem je razlika med eno in drugo besedo; treba bi bilo uprati strokovnjaka - lingvista.

2. Naslednjo dejavnost bi imenoval po italijanski terminologiji "rekonstrukcija historičnih naselij ali njihovih delov". Pri tem pa je poudarek dodeljen arhitektonsko - estetskim vrednotam. Z rekonstrukcijskimi posegi po predhodni valorizaciji znova ožive zastrite historične estetske vrednote ne le v posamičnih objektih, marveč tudi v celotnem naselbinskem območju. V kolikor je pri asanaciji dovoljen poudarek higien-skim itd. izboljšavam, je pri rekonstrukciji dodeljen estetskim izboljšavam v smislu skrajšanja in varovanja histo-ričnih značilnosti.

3. Regeneracija pa po mojem mišljenju vsebuje oba poprej navedena pojma plus oživiteljnih funkcionalnih posegov in opravičjuje ene in druge posege tudi in predvsem v urbanističnem okviru.

Torej bi bil vrstni red z nekim notranjim crescendom: - asanacija - rekonstrukcija - regeneracija

Pojem melioracija ima pri nas že določen pomen in se nanaša na izboljšanje neurbaniziranih površin (osuševalna dela ipd.)

Ne vem, če sem s tem bistveno pripomogel k razčiščenju teh pojmov in problemov, ki tiče za njimi. Če misliš, da bi bil potreben ustmen razgovor, sem vselej rad na razpolago.

1., 2. 4. 62. Marjan

Prepis pisma:

Dragi Braco,

predsem te prosim, da mi oprostiš zaradi zamude. Moji komentarji ne bodo neoporečni v pogledu objektivizacije definicij, ker mi ni dopuščal čas, da bi se zargledal po tourstnih enciklopedijah in slovarjih, predvsem italijanskih, francoskih, angleških in drugih. Tudi mi ni uspelo, da bi našel ono številko revij "Palladio" in "Sele arte", v katerih so obravnavani ti prblemi iz italijanskega regenerativnega urbanega področja (če se ne varam za Genovo in Venecijo). Kolikor se spominjam definirajo Italijani ta kompleksna prizadevanja z: asanacijo, regeneracijo in rekonstrukcijo. V teh treh smereh je izražena tudi vsebina po diferenciranih področjih. Prvotni pojem "asanacija" ali "sanacija" je postal spričo zahtevnosti problemov preohlapien (preozek) in je v skrajni formulaciji zadobil svoj ožji pomen.

Ker trenutno nimam pri roki komparativnega gradiva, se moram zadovoljiti pač s tem, kar si jaz osebno pod usemi temi pojmi predstavljam.

1. Sanacija ali asanacija? Osebnost bi se odločil za asanacijo, čeprav trenutno ne vem v čem je razlika med eno in drugo besedo; treba bi bilo vprašati strokovnjaka - lingvista. Sicer pa razumem sanacijo v kompleksu regeneracije kot "ukrepe za izboljšanje nehygienskih razmer v nezdravih mestnih četrtih (in stanovanjskih poslopjih)", kakor je v tvoji definiciji dobro povedano. Po mojem mišljenju gre tu predvsem za higienške in gradbeno tehnične izboljšave, ne pa tudi arhitek tonsko prenovitev določenih mestnih delov.

Asanacija je danes dobila ožji pomenski razpon, kakor ga je imale nekoč.

2. Naslednjo dejavnost bi imenoval po italijanski terminologiji "rekonstrukcija historičnih naselij ali njihovih delov". Pri tem pa je poudarek dodeljen arhitektonsko - estetskim vrednotam. Z rekonstrukcijskimi posegi po predhodni valorizaciji znova ožive zastrite historične estetske vrednote ne le v posamičnih objektih, marveč tudi v celotnem naselbinskem območju. V kolikor je pri asanaciji dovoljen poudarek higien-skim itd. izboljšavam, je pri rekonstrukciji dodeljen v smislu odkrivanja in varovanja historičnih značilnosti.

3. Regeneracija pa po mojem mišljenju vsebuje oba poprej navedena pojma plus oživiteljnih funkcionalnih posegov in opravičjuje ene in druge posege tudi in predvsem v urbanističnem okviru.

Torej bi bil vrstni red z nekim notranjim crescendom:

- asanacija
- rekonstrukcija
- regeneracija

Pojem melioracija ima pri nas že določen pomen in se nanaša na izboljšanje neurbaniziranih površin (osuševalna dela ipd.)

Ne vem, če sem s tem bistveno pripomogel k razčiščenju teh pojmov in problemov, ki tiče za njimi. Če misliš, da bi bil potreben ustmen razgovor, sem vselej rad na razpolago.

Iskreno Tvoj
Marjan
Ljubljana, 2. 4. 1962

